II. ELABORAREA PREDICII, DE LA TEORIE LA PRACTICĂ[1]

1. Elemente de pregătire generală, d.p.v. intelectual şi duhovnicesc; 2. Etapele pregătirii speciale: rugăciunea la început de lucru, meditaţia, schiţa personală, documentarea propriu-zisă, planul, redactarea

1. ***Elemente de pregătire generală***. ***Preliminarii***. Prelegerile de faţă, integrate Cursului de Omiletică pentru studenţii anului al IV-lea de la Teologie Pastorală, se adresează, deopotrivă, şi preoţilor începători, pentru care vor fi binevenite, credem, câteva îndrumări practice legate de alcătuirea şi susţinerea predicii. Trebuie să amintim, mai întâi, că şi în slujirea omiletică poate fi aplicată întrucâtva sintagma „meseria se fură, nu se învaţă!". Cu alte cuvinte, fiecare dintre slujitorii cărora li s-a încredinţat misiunea învăţătorească a deprins îndeletnicirea predicării ascultând şi citind predicile altora, mai mult decât din „tocirea" unor lecţii teoretice din tratatele de Omiletică. În acelaşi timp, nu se poate ignora faptul că şi în cazul predicii există anumite diferenţe între teorie şi practică, uneori destul de pronunţate, care se datorează, de fapt, caracterului inevitabil abstract al manualelor şi al cursurilor, faţă de situaţiile concrete în care se rostesc predicile. De aceea, în cele ce urmează vom încerca să reducem la maximum noţiunile teoretice, în favoarea consideraţiilor de ordin practic. Experienţa didactică ne confirmă, de altfel, preferinţa generală a studenţilor faţă de aplicaţiile practice şi repulsia lor nedisimulată vizavi de teoriile abstracte, oricât ar fi de elevat elaborate. În acest sens este edificator să evocăm sugestia unui proaspăt absolvent de teologie, care, întrebat fiind ce anume crede că trebuie îmbunătăţit în cursul de Omiletică, ne-a mărturisit că ar fi benefic să se includă cât mai multe „secrete" predicatoriale, acele particularităţi care favorizează succesul, propriu-zis chestiunile de „bucătărie omiletică...". I-am replicat că aceste „secrete" nu se învaţă, ci „se fură", potrivit sintagmei de mai sus. Ulterior, însă, ne-am dat seama că nu trebuie, totuşi, să lăsăm totul pe seama „furtului" şi că elementele tehnicii predicii reuşite trebuie prinse în cadrul noţiunilor teoretice generale, într-o prezentare logică şi sistematică. În acest sens, dacă în zilele noastre se constată pe alocuri o slabă prestaţie predicatorială (*încât se poate face chiar amara constatare că amvoanele sunt uneori mute, iar când nu sunt mute bat câmpii!*), trebuie să realizăm că între cauzele nereuşitei se numără şi lipsa unor cunoştinţe teoretice de bază. Această lacună este determinată, în general, de posibile deficienţe în predarea Omileticii la unele Seminarii şi Facultăţi de Teologie, de puţinătatea manualelor şi cursurilor actualizate, dar, cel mai adesea, de slaba preocupare individuală pentru însuşirea unor cunoştinţe temeinice de specialitate.

Faţă de semnalările cu referire la posibilitatea redusă de informare omiletică practică a preoţilor, s-ar putea obiecta că în ultima vreme s-au tipărit numeroase predici, atât în volume separate, cât şi în unele reviste bisericeşti, care pot constitui surse valoroase de inspiraţie la îndemâna oricui. Parţial, faptul este adevărat, dar dincolo de aprecierea firească pe care o avem faţă de efortul tuturor autorilor, trebuie să recunoaştem că puţine dintre ele îl ajută efectiv pe preotul începător. Majoritatea se prezintă mai mult ca o aglomerare de material informativ, uneori cu exces de citate scripturistice, patristice etc., sau chiar cu farafastâcuri şi divagaţii „preţioase" pe varii teme, pretins ştiinţifice, adesea fără nici o legătură efectivă cu viaţa reală. În această situaţie, predicatorul trebuie să conştientizeze necesitatea muncii intense de autodidact, cercetând conştiincios sursele informative, cu atenţie sporită asupra celor care, dincolo de conţinut, prezintă şi o tehnică limpede a elaborării predicii reuşite. În prelegerile de faţă vom încerca să jalonăm principalele etape ale redactării şi rostirii predicii, cu semnalarea câtorva

[1] Trei prelegeri (*6 ore de curs*).

dintre cele mai eficiente surse bibliografice în domeniu, prezentând în „Anexă" şi câteva predici ale unor autori reprezentativi, pentru principalele genuri omiletice actuale.

I. ***ETAPELE PREGĂTIRII PREDICII.*** Majoritatea tratatelor omiletice vorbesc despre necesitatea unei duble pregătiri: *depărtată* (sau *generală*) şi *apropiată* (sau *specială*), prima care începe, propriu-zis, cu pregătirea generală pentru misiunea preoțească, a doua care se desfăşoară în zilele care preced rostirea predicii respective. Ambele etape se sprijină şi se condiționează reciproc, fiind imposibilă o delimitare strictă în timp a lor. În ziua rostirii predicii suntem avantajați de tot ce am acumulat prin pregătirea noastră de până atunci, dar şi de efortul depus în ajun. Este sugestivă în acest sens mărturisirea unui profesor de teologie american, Henry Ward Beecher, făcută unui proaspăt absolvent al său. Fostul student i-a ascultat într-o dimineață predica şi, impresionat de reuşita ei, i-a spus: „Intenționez şi eu să intru curând în pastorație. Una din întrebările care mă neliniştește este cât timp ar trebui să afectez pregătirii predicii. Mi-a plăcut în această dimineață atât de mult predica d-voastră, încât m-am gândit să vă întreb: cât timp v-a trebuit s-o pregătiți?, ca să am pentru mine un indiciu în ceea ce intenționez". Profesorul i-a răspuns: „Tinere, predica pe care am rostit-o azi-dimineață am pregătit-o chiar din ziua în care m-am născut!" (J. D. Baumann, *An introduction to contemporary preaching*…, p. 111). Cu alte cuvinte, pentru predicatorul conştiincios *pregătire* înseamnă *întreaga viață şi experiență*. Nu este nimic în viața unui om care să nu-i influențeze dezvoltarea, pentru că fiecare carte citită, fiecare convorbire cu cineva, fiecare vizită făcută etc., contribuie într-un anume fel la experiența personală, care se va reflecta benefic, apoi, în felul de a vorbi.

1. ***PREGĂTIREA GENERALĂ (DEPĂRTATĂ)***[2], presupune câteva aspecte, dintre care enumerăm:

- ***Dezvoltarea gândirii***, a discernământului, cu atenție aparte pentru capacitatea de a gândi logic. Între mijloacele cele mai eficiente socotim ascultarea cu maximă receptivitate a vorbitorilor buni şi lectura atentă a cărților de valoare, selectate cu un riguros spirit eclectic. Ambele surse de inspirație implică, însă, un anumit risc, atunci când se abuzează de ele: acela de a depinde 100 % de un vorbitor care ne fascinează, născându-se în noi tendința de a-l imita întru totul, sau a refuza să mai gândim original, împropriindu-ne ideile care ne acaparează involuntar dintr-o carte sau alta. Bine a remarcat în acest sens Schopenhauer: „Abuzul de lectură privează spiritul de elasticitate, aşa cum o greutate anulează elasticitatea unui resort, când apasă mereu asupra lui. A-ți băga capul în carte de îndată ce ai un moment liber, este cel mai bun mijloc de a nu ajunge să ai idei personale...". Cu toate că afirmația trebuie privită cu o anumită rezervă (*în realitate, lectura este unul din cele mai eficiente mijloace de instruire!*), cele afirmate de Schopenhauer constituie o bună atenționare pentru cei care citesc fără discernământ. Nu trebuie să acceptăm niciodată o carte, o expunere, o idee etc., înainte de a o fi trecut prin „sita" judecății personale. Spiritul eclectic şi discernământul presupun departajarea esențialului de secundar, a ideilor logice de cele confuze, a enunțurilor bine argumentate de cele lipsite de temei;
- ***Cultivarea memoriei***, prin învățarea pe de rost a cât mai multe rugăciuni, versete din Sfânta Scriptură, psalmi, poezii creştine, fragmente liturgice, citate semnificative din gânditori români şi străini etc. Repetarea periodică a lor înseamnă, de fapt, întreținerea memoriei. Trebuie avută în vedere, apoi, grija de a nu reține date de prisos, care pot îmbâcsi mintea cu

[2] Recomandările din această prelegere se completează reciproc cu cele privitoare la persoana/personalitatea predicatorului, din cap. al VII-lea al Cursului.

lucruri banale. Un exemplu negativ în acest sens este cazul unui cetățean care, voind chipurile să-şi întreţină memoria, şi-a propus să înveţe Mersul Trenurilor pe de-asupra... Mecanismul cu performanţe impresionante al calculatoarelor din zilele noastre ne sugerează, chiar dacă într-o formă relativ compatibilă, una dintre soluţiile "aerisirii" memoriei. Anume, ştiindu-se că ceea ce este în plus încarcă disc-hardul şi încetineşte comenzile, IT-iştii au prevăzut tasta "delete", care elimină la nevoie datele de prisos. Aşa şi noi, trebuie să avem un control permanent asupra noutăţilor care ne invadează audio-vizual şi să ne propunem a reţine doar ceea ce este moral, plăcut şi util;

- ***Cercetarea izvoarelor predicii***, "cu timp şi fără timp", din care să rezulte fişe, notiţe, rezumate etc. Aşezate în rânduială, ele ne vor servi la nevoie, scutindu-ne de eventuale căutări disperate din ajunul rostirii predicii;
- ***Cultivarea cu grijă a limbajului şi a stilului omiletic***, prin însuşirea corectă a limbii şi îmbogăţirea treptată cu expresii frumoase şi convingătoare. Greşelile de exprimare scad drastic valoarea unei predici, mai ales atunci când se fac dezacorduri, cacofonii, pleonasme, sau altele asemenea. Bine s-a spus că *limbajul este cea mai bună oglindă a spiritului omenesc*, dar socotim că este în acelaşi timp şi cea mai elocventă carte de vizită a predicatorului. Profesorul Fred B. Cradock propune câteva sugestii interesante pentru preîntâmpinarea pericolelor degradării limbajului, dintre care selectăm:

  - conştientizarea importanţei şi puterii cuvintelor;

  - strădania de a găsi expresii imaginative şi stimulative;

  *- a consacra măcar un sfert de oră în fiecare zi pentru a citi texte din mari autori de eseuri, poeme, romane, chiar piese de teatru şi povestiri (*acestea nu în locul Scripturii şi al Părinţilor Bisericii, ci în adaos, n. n.);

  - compunerea scrisorilor pentru prieteni, părinţi, rude ş. a. Dintre toate mijloacele de scriere, scrisorile personale sunt cele care se apropie cel mai mult de stilul vorbit;

  - a se revedea predicile anterioare, pentru a se evita repetarea excesivă a unor expresii;

  - ascultarea cu atenţie a diferiţilor vorbitori, în împrejurări diferite, nu numai în ocazii culturale elevate, ci şi în altele;

  -"curăţirea" predicii, după redactare, de idei vagi şi complicate. Este absolut necesară această operaţie, altfel există riscul ca ascultătorii să nu înţeleagă, sau să-i lase reci anumite expresii confuze. După cum computerele, înainte de tipărirea unui text, fac acea operaţie de curăţire ce se numeşte "cleaning", tot astfel se impune şi înlăturarea din textul predicii a tot ce este de prisos (*Prêcher…*, 1991, p. 169-170);
- ***Exerciţii de redactare a predicilor***, nu numai în ajunul predicării propriu-zise, dar şi ca o preocupare curentă. Revistele bisericeşti ne stau la dispoziţie în acest sens, ca să nu mai vorbim şi de posibilitatea editării în timp a cel puţin un volum personal de predici. Părintele Belu dă un sfat foarte înţelept în acest sens: "Este necesar ca viitorul preot să se deprindă a sluji bine de condei, dacă vrea să ajungă a se sluji bine de cuvânt!" (*Curs…*, p. 465);
- ***Deprinderea de a vorbi în public***. În acest scop, trebuie utilizată orice ocazie care se oferă, procedeul fiind necesar mai ales celor emotivi, care au nevoie să-şi domine timiditatea şi să-şi biruie tracul. Astfel, se vor folosi oportunităţi ca: serbări, întruniri literare, conferinţe, discuţii în cercuri mai mari etc. Cea mai indicată soluţie este, însă, a se deprinde să ţină mici cuvântări la sfintele slujbe, procedeu care se poate exercita şi înainte de hirotonie, cu încuviinţarea preotului parohiei respective. Pentru instruirea teoretică în vederea deprinderii artei de a vorbi în public se pot utiliza cu succes nu numai tratatele omiletice bisericeşti ci şi anumite cărţi laice corespunzătoare acestui scop (Iată câteva exemple: Niki Stanton, *Comunicarea*, Edit. S.

C. „Ştiinţă & Tehnică”, Bucureşti, 1995; Nathalie Pacout, *Arta de a vorbi în public*, Edit. Alma Tip, Bucureşti, 1998; Mircea I. Manolescu, *Arta Avocatului*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998; Mihai Dinu, *Comunicarea*, Edit. Algos 2000). Deprinderea de a vorbi în public trebuie precedată, însă, de exerciţii retorice făcute în liniştea camerei de lucru sau în mijlocul naturii, într-un loc retras, atunci când suntem singuri. Astfel, se pot exersa anumite subiecte prioritare, formulându-se şi rostindu-se fraze proprii, se pot face chiar corecturi, repetându-se apoi aceleaşi fraze dar cu un stil îmbunătăţit. Toate acestea vor spori lejeritatea exprimării, fiind totodată exersări benefice ale vocii, controlându-se intensitatea timbrului. În acelaşi timp, un bun exerciţiu pentru gestica şi mimica omiletică, elemente foarte importante in ceea ce se cheamă "acţiunea" în predică, despre care vom vorbi într-un paragraf separat;

- ***Pregătirea duhovnicească***. Despre calităţile moral-duhovniceşti ale preotului-predicator am vorbit în cap. al VII-lea (în subcap. „Personalitatea predicatorului…”). Aici vom evidenţia în adaos câteva aspecte pe care le socotim esenţiale pentru reuşita deplină a slujirii învăţătoreşti. Din cele ce se pot constata pe terenul realităţilor cotidiene, una din carenţele propovăduirii actuale constă în lipsa, ori prea puţina preocupare pentru *dimensiunea duhovnicească a conţinutului predicii*. În schimb, cu anumite excepţii regretabile, ce ţin de nivelul intelectual scăzut al unor propovăduitori, majoritatea slujitorilor amvonului dovedesc că posedă cunoştinţe abundente şi diverse, nu numai de teologie, în general, ci şi din varii domenii, graţie posibilităţilor uriaşe de informare media, inclusiv cu ajutorul internetului. Astfel, în timp ce mintea ascultătorilor pare a fi satisfăcută îndeobşte, cele ce ţin de inimă sunt în suferinţă. Amintim aici că scopul întreit al predicii, *luminarea minţii, încălzirea inimii şi înduplecarea voinţei ascultătorilor spre fapte bune în vederea mântuirii*, presupune un echilibru între cele trei deziderate. Nu doar mintea, ci şi inima şi voinţa trebuie să facă parte din iconomia strategiei predicatorului. Iar „încălzirea inimii” se poate împlini doar dacă în conţinutul predicii se regăsesc învăţături, sfaturi şi exemple duhovniceşti, desprinse din bogata şi generoasa spiritualitate ortodoxă. În acelaşi timp, „înduplecarea voinţei”, convingerea, persuadarea ascultătorilor se realizează numai dacă ei simt că vorbitorul împlineşte el însuşi ceea ce învaţă, îndeamnă şi cere la amvon, cum bine atenţiona Fer. Augustin: *Sit eius quasi copia dicendi, forma vivendi!* (*Să-i fie felul de a trăi, precum bogăţia vorbirii!, De Doctr. Christ., PL*, XXXIV, 4, 61). Este amuzant, dar şi instructiv un episod petrecut cândva, cu ocazia vizitării unui preot de către episcopul său. Episcopul l-a întrebat: „Frăţia ta îţi *faci* predicile?” „Cum să nu, Preasfinţite!”, a răspuns preotul. „Am voit să spun: *aplici* sfaturile pe care le dai altora?...”.

  Practic, pregătirea duhovnicească trebuie văzută în dubla ei dimensiune: *generală*, de toată vremea, şi *specială*, din ajunul rostirii predicii. Încadrându-ne acum în acest subcapitol al „pregătirii generale”, menţionăm faptul că, sub aspect duhovnicesc, ea trebuie să înceapă cel târziu din clipa în care viitorul predicator se hotărăşte să studieze teologia, în vederea preoţiei. Rugăciunea personală, integrarea în cultul divin al unei biserici anume, meditaţia, lecturile duhovniceşti etc., trebuie însoţite neapărat de afilierea la un duhovnic, pentru spovedanie şi ascultare. Am adăugat „ascultare”, în sensul că spovedania preotului (şi a oricărui creştin) nu trebuie să se reducă doar la mărturisirea păcatelor („bifarea” unor articole de inventar), în urma căreia primeşte iertare/dezlegare, ci să fie urmată de ascultarea dumnezeiască faţă de duhovnic, concretizată în strădania de a-i împlini sfaturile. Teama Sf. Ap. Pavel, să fie şi teama oricărui preot-predicator conştiincios: „Nu cumva, propovăduind altora, eu însumi să mă fac netrebnic!” (*I Corinteni* 9, 27). Cât de bine exprimă conştiinciozitatea duhovnicească textul unei rugăciuni din rânduiala Botezului, la care

slujitorul e bine să mediteze *cu timp şi fără timp*: „…Şi-mi spală necurăţia trupului şi întinăciunea sufletului şi pe mine întreg cu totul mă sfinţeşte, cu puterea Ta cea nevăzută şi cu dreapta cea duhovnicească; ca nu cumva, propovăduind eu altora slobozirea şi făgăduind-o cu deplină încredinţare în iubirea Ta de oameni cea negrăită, să nu mă arăt eu însumi netrebnic rob al păcatului; nu, Stăpâne, Cel ce singur eşti bun şi iubitor de oameni, să nu mă întorc umilit şi înfruntat, ci-mi trimite mie putere de sus şi mă întăreşte…" (*Fragment din rugăciunea ce se citeşte în taină, înainte de rugăciunea de sfinţire a apei*). Unele tratate de Omiletică vorbesc, în acest sens, chiar de o „viaţă supranaturală a predicatorului" (Rambaud, p. 130), pornind de la zelul Sf. Ap. Pavel, când spune: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine. Şi viaţa de acum, în trup, o trăiesc în credinţa în Fiul lui Dumnezeu…" (*Galateni* 2, 20).

II.II.2. *ETAPELE PREGĂTIRII SPECIALE A PREDICII*

1. Primii paşi: ***rugăciunea la început de lucru, meditaţia, schiţa personală***. „Pregătirea specială" (numită în tratatele clasice, „apropiată"), însumează eforturile care se fac de către predicator înaintea rostirii predicii, într-un spaţiu de timp care variază de la caz la caz. Părintele Dumitru Belu a făcut în acest sens o precizare testamentară: **O predică, se ştie, are valoarea ostenelii ce depui la întocmirea ei**! (*Curs…*, p. 479). Începătorilor le recomandăm ca pentru o predică duminicală, sau pentru o anumită sărbătoare, să înceapă pregătirea cât mai devreme posibil, chiar cu o săptămână înainte. Când este vorba de o slujbă ocazională, o cununie sau o înmormântare, de exemplu, vom face această pregătire apropiată cel mai târziu cu câteva ore înaintea slujbei, evitând a vorbi improvizat, după „inspiraţia" de moment. Pentru a fi eficientă, pregătirea apropiată trebuie dintru început să ţină seama de următoarele:

- felul slujbei la care se va rosti (Sf. Liturghie, una dintre laudele bisericeşti, slujba unei Taine, a unei ierurgii etc.);
- perioada şi ziua liturgică în care se rosteşte (se va consulta neapărat calendarul; uneori, într-o duminică sau un praznic împărătesc sunt pomeniţi şi unii sfinţi mai cunoscuţi. E bine să se facă o legătură cu viaţa şi faptele lor, pe scurt, desigur);
- împrejurările de loc: în biserică, într-o casă, în ţarină etc. Dacă biserica are amvon, sau nu, ce fel de acustică are etc.;
- împrejurările de persoane, respectiv a se intui ce fel de auditoriu vom avea la predica respectivă;
- capacitatea proprie de a redacta şi rosti liber cuvântarea, propriu-zis conştiinţa că este necesară o adaptare a predicii şi la persoana proprie.

Itinerarul alcătuirii predicii creştine are, în genere, o anumită compatibilitate cu cel profesat de Retorica antică, în special cel propus de Quintilian în lucrarea sa celebră *Institutio oratoria*, tradusă şi în româneşte. Iată etapele consemnate de el:

- *inventio (descoperire)* – găsirea şi adunarea materialului;
- *dispositio* (*orânduire, aranjare*) – aranjarea materialului, potrivit unui plan prestabilit;
- *elocutio (exprimare, stil)* – grija pentru limbaj şi stil;
- *memoria (memoria)* – efortul de a memora textul, în vederea rostirii libere;

- *actio (faptă, acţiune)* – atenţia acordată gesticii, mimicii, timbrului vocii, ţinutei vestimentare etc.

Respectarea acestor „etape" s-a dovedit eficace în decursul istoriei, nu numai în retorica laică, ci şi în predica creştină. Din acest motiv, anumiţi profesori de Omiletică din Biserica noastră le-au valorificat în cursurile şi manualele tipărite, adaptându-le, desigur. Aşa este cazul pr. prof. Nicolae Petrescu (1908-1996), de la care ne-a rămas unul dintre cele mai sistematice manuale, deosebit de util încă (Bucureşti, 1977).

Înainte de a începe căutarea propriu-zisă a materialelor, sunt hotărâtori trei paşi: 1. ***Aprinderea candelei şi rostirea unei rugăciuni pentru începutul lucrului***; 2. ***Meditarea*** asupra temei şi a modalităţii de lucru; 3. ***Schiţarea unui plan scris****, fără a consulta nici o sursă de inspiraţie*. Astfel, *rugăciunea cu candela aprinsă* va face ca elaborarea să se desfăşoare într-o atmosferă harică, conştientizând, din capul locului, importanţa dimensiunii duhovniceşti a predicii, iar *meditarea*, sau cugetarea profundă asupra temei, ne va antrena întreaga fiinţă în perspectiva redactării. Predica nu este doar lucrarea noastră, ci este, întâi de toate, lucrarea lui Dumnezeu. Ca orice act liturgic şi predica este sinergică, divino-umană: împreună-lucrarea omului cu Dumnezeu. De aceea, ne vom ruga Lui să ne ajute cu harul Său pentru a întocmi şi rosti o predică reuşită, de folos cu adevărat credincioşilor. *Schiţa personală* (cu formularea temei, a ideilor, argumentelor, digresiunilor etc.) va fi determinantă în asigurarea originalităţii.

În creionarea schiţei trebuie ţinut seama, între altele, de următoarele:

- ce învăţătură ne propunem să transmitem credincioşilor;
- ce simţăminte urmărim a trezi şi a dezvolta în sufletele lor;
- ce hotărâri practice vrem să determinăm a lua şi a împlini;

Cum şi cât timp afectăm fiecăruia din cei trei paşi preliminari, vom stabili de la caz la caz.

Etapei "meditaţiei" îi consacrăm de obicei un spaţiu mai mare de timp: propriu-zis, după rugăciunea de început, timpul care se va scurge până la definitivarea conţinutului. Să luăm un exemplu: pentru o predică duminicală începem să ne facem planuri în minte cu cinci-şase zile înaintea rostirii efective, frământând teme, idei, gândindu-ne la eventuale actualizări etc. Pe parcursul zilelor respective vom renunţa poate la unele idei cu care am pornit, vom adăuga altele, vom reveni asupra unora etc. etc. Acest "proces" mental este întru-totul benefic şi se poate desfăşura cu întreruperi, între alte treburi şi obligaţii, "printre picături" - cum se spune. De multe ori şi seara, înainte de a adormi, este bine să ne lăsăm antrenaţi în aceste "meditaţii omiletice", întrucât peste noapte subconştientul continuă să caute idei, soluţii, formulări, în aşa fel încât dimineaţa beneficiem de ele fără să fi făcut vreun efort special. Astfel, după câteva zile de căutări vom avea deja o mulţime de idei şi formulări, din care vom selecta apoi şi vom aşterne în scris ceea ce considerăm că este necesar. Procesul meditaţiei este benefic şi pentru a realiza legătura între ideile diferite cu care am pornit la drum.

Dacă nu vom parcurge, mai întâi, etapele meditaţiei şi schiţei personale şi vom începe prin a ne inspira şi copia de la alţii, vom fi inevitabil influenţaţi (uneori captaţi şi copleşiţi, mai ales de predicatorii mari) şi riscăm să nu mai avem mai nimic original în cuvântarea noastră. După ce ne-am fixat, însă, propriile idei şi intenţii, vom recurge desigur şi la sursele pe care le considerăm de folos, având în vedere cu prioritate Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi, dar şi predicatorii consacraţi. Schiţa personală (am zice şi *originală*), prezintă încă două avantaje: predicatorul are, *ab initio*, sentimentul stăpânirii temei şi conştientizează limitele în care va face munca documentaristică, ceea ce va favoriza ulterior câştigarea unui timp preţios. Materialul poate fi adunat apoi sub forma fişelor, a notiţelor, sau chiar prin aşezarea de semne în cărţile sau

revistele pe care le vom utiliza. Mai nou, aproape întregul proces documentaristic şi redacțional se poate realiza pe computer.

Este interesant să observăm că elemente din cele trei etape propuse de noi se regăsesc şi în unele tratate omiletice occidentale. Bunăoară, J. Daniel Baumann semnalează următorii paşi ("steps"): *1. Preparing the precher. Prayer begins all preparation; 2. Choosing the subject and text; 3. Studying the text; Shaping the material; Writing the sermon...*etc. (*An introduction...,* pp. 117-119). Un alt exemplu este cel dat de Paul Guerin şi Terence Sutcliffe, coautori ai volumului *Guide du prédicateur à l'usage des laics et des prêtres* (Cent., Paris, 1994). Astfel, în capitolul "La préparation d'une homélie", propun: *1. Lire les textes dans le missel (sans notes ni commentaires); 2. Travailler les textes avec commentaires; 3. Méditer personnellement les textes; 4. Penser à l'auditoire; 5. Faire une première rédaction; 6. Mettre au point la rédaction finale...* (pp. 77-78).

2. PLANUL PREDICII. 2.1.**Precizări preliminare**. În retorica quintiliană, operațiile de structurare a cuvântării pe o anumită schemă se încadrau în etapa „dispositio" (*orânduire, aranjare*). Într-un mod similar, în Omiletica creştină aranjarea şi repartizarea materialului se face potrivit planului prestabilit, operație în care se recurge la o triere curajoasă a ideilor, versetelor, citatelor etc., întrucât de obicei adunăm mai mult material decât este nevoie. Am spus "curajoasă" pentru că, trebuie să recunoaştem, renunțăm foarte greu la anumite idei, citate, formulări proprii etc., pe care le-am căutat, ori elaborat, cu răbdare şi perseverență, uneori cu foarte multă osteneală. Totuşi, pentru a ne încadra în timpul optim şi pentru a redacta o predică aerisită este absolut necesar acest efort de renunțare, bine ştiind că ceea *ce este de prisos nu aruncăm, ci punem deoparte, pentru altădată*. Parafrazând o apoftegmă a lui Boileau (†1711) "cine nu ştie să se limiteze, nu ştie să scrie!", vom zice şi noi "cine nu ştie să se limiteze, nu ştie să predice!". Există o anumită tendință (chiar ispită!), în fiecare dintre noi, de a încerca să spunem cât mai multe la o predică, cu intenția de a fi chiar exhaustivi, crezând greşit că astfel vom fi mai convingători... Dimpotrivă, încercarea de a spune totul o dată, va avea efect contrar: ascultătorii suprasolicitați şi obosiți, vor deveni iritați că s-a abuzat de răbdarea lor. În acelaşi timp, spunându-le prea multe deodată favorizăm riscul ca ei să nu mai rețină nimic, din pricina prea multor idei. De aceea, opinăm că restrângerea materialului la strictul necesar este nu numai un act de prudență, ci şi unul de realism. Nici Dumnezeu n-a creat lumea într-o singură zi! Să mai lăsăm material şi pentru altă zi (dată).

2.2.**PLANUL ORIENTATIV. Avantajele utilizării lui**. Conştienți fiind de faptul că orice lucrare temeinică se înfăptuieşte după un plan bine stabilit, vom preciza, mai întâi, că reuşita unei predici depinde în mare măsură de limpezimea lui, de structura sa realistă şi logică. De aceea, enumerăm, în sinteză, câteva dintre cele mai importante avantaje:

- elimină riscul împrăştierii, obligându-l pe predicator să-şi valorifice mijloacele în direcția propusă;
- ajută la o triere corespunzătoare cu scopul predicii respective a materialului adunat prin munca de documentare;
- facilitează desfăşurarea conținutului într-o ordine logică, potrivit nu numai cu scopul predicii, ci şi cu puterea de receptare a credincioşilor;
- oferă cel mai prețios sprijin în scopul de a rosti predica liber. Rostirea liberă presupune memorizarea. Or, pentru o memorizare eficientă, planul ne ajută să

avem o privire de ansamblu pe tot parcursul predicii şi sa dezvoltăm fiecare idee în ordinea indicată de însăşi legătura lor internă, logică.

2.3. **Momentele logico-psihologice ale planului**. Desigur, nu se poate utiliza cu strictețe acelaşi plan pentru toate genurile omiletice. Principial, orice predică, are ***introducere***, ***tratare*** şi ***încheiere***, indiferent de gen. Dar, într-un fel vom elabora planul omiliei, în alt fel al predicii tematice. Planul panegiricului, de asemenea, va avea momentele lui specifice, al parenezei aşijderea. De aceea, după ce vom prezenta un plan general, specific mai ales predicii tematice, vom recurge la unele amendamente care țin de specificitatea celorlalte genuri.

Planul predicii tematice. Notăm, mai întâi, însuşirile de bază ale planului: *unitatea* (adică are în vedere o singură temă), *claritatea* (prezentând o imagine bine conturată a temei) şi *simplitatea* (care presupune o expunere accesibilă). Observație: în timpul predicii nu vom anunța *expressis verbis* momentele planului, ci ele vor fi doar sugerate, prin pauze de câteva secunde, însoțite cel mai adesea de repetarea formulei de adresare. Iată schema generală:

- **închinăciunea**
- (uneori) **textul enunțiativ (sau "motoul")**
- **formula de adresare**
- **introducerea**
- **anunțare temei**
- **scurtă rugăciune (*invocație*)**
- **tratarea**
- **digresiunile** (uneori) şi **tranzițiile**
- **încheierea**

2.3.1. **Închinăciunea**. Primele secunde ale rostirii predicii sunt dedicate închinării cu semnul Sfintei Cruci, gest prin care predicatorul se deosebeşte de toți ceilalți vorbitori laici, arătând că este un trimis şi un slujitor al Domnului şi că vorbeşte în numele Său. Fie de la Amvon, fie din fața Sfântului Altar, predicatorul va începe aşa: *În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin,* având grijă ca pronunțarea cuvintelor închinării să fie armonizată cu mişcarea mâinii drepte, iar degetele în poziția corectă: „Tatălui", la frunte; „Fiului", la piept; „Sfântului", la umărul drept; „Duh", la umărul stâng. La „Amin", mâna se lasă jos. Să nu pară redundante aceste indicații de „catehism", deoarece le considerăm strict necesare. Am observat, de-a lungul timpului, că anumiți slujitori nu armonizează rostirea închinării cu mişcarea mâinilor. Una rostesc cu gura, alta fac cu mâna. Iar acest aspect nu trece nesesizat de creştini, mai ales de cei care au citit Catehismul, ori au studiat Religia în şcoală şi cunosc cum se face închinarea corectă. În clipele închinării, predicatorul se va orienta cu fața spre Sfântul Altar, adică spre Răsărit. Predicatorii nehirotoniți, în general elevi şi studenți teologi, îndată după închinare vor cere binecuvântarea: *În mumele Tatălui...* etc., „binecuvântează preacucernice (ori *preacuvioase*, în cazul ieromonahilor) ca să predic (ori *să rostesc cuvânt de învățătură*). Din Altar, slujitorul (de obicei, protosul) rosteşte: „Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noştri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, mântuieşte-ne şi ne miluieşte pe noi!", la care predicatorul răspunde „Amin!".

2.3.2. **Textul** (sau „motoul") reproduce un verset din Sfânta Scriptură (de obicei din pericopa evanghelică, ori apostolică), sau un fragment liturgic din slujba respectivă. Trebuie să precizăm, însă, că textul nu este neapărat obligatoriu, dar atunci când este ales în mod inteligent

devine util în fruntea oricărei predici. În alegerea textului trebuie să se țină seama de următoarele reguli:

- să fie potrivit cu tema care va fi tratată;
- să fie călăuză, sau „fir roşu", pentru toată predica, pentru că el conține în sâmbure întreaga desfăşurare a conținutului. De aceea, trebuie integrat organic în conținutul cuvântării, nu rostit doar ca „ornament" de început, care să fie ignorat ulterior;
- să fie concis şi clar, spre a fi înțeles de la prima auzire, ales şi rostit în aşa fel încât să nu aibă nevoie de explicații. În acest scop, textul să fie dintre cele cu înțeles literal, istoric, nu mistic sau alegoric;
- să fie citat versetul întreg, sau fragmentul liturgic explicit, în ideea de a reprezenta o unitate de gândire, nu un raționament incomplet;
- să fie selectate texte şi din Vechiul Testament, ca prețios izvor biblic, nu invariabil doar din Noul Testament. În acelaşi sens, este nepotrivit să se apeleze la texte din literatura beletristică pentru susținerea unor teme nou-testamentare, ignorând veritabila „bibliotecă" a celor 39 de cărți canonice din Vechiul Testament şi chiar a celor deuterocanonice, cu versete atât de benefice pentru ilustrarea ideilor din predică.

Exemple:

- la o duminică după Rusalii (a 17-a): *O, femeie, mare este credința ta!* (*Matei* 15, 28);
- la o duminică a Triodului (a înfricoşătoarei judecăți): *Împacă-te cu pârâşul tău degrabă!* (*Matei* 5, 25; fragmentul nu face parte din pericopa zilei, dar este în legătură cu tema: *împăcarea*);
- la cinstirea unui sfânt (Dimitrie Basarabov), ca exemplu pentru text din Apostol: *Hristos a rânduit pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții bine-vestitori, pe alții păstori şi învățători, pentru ca să desăvârşească pe sfinți la lucrul slujirii...* (*Efeseni* 4, 11-12);
- la o pareneză (vremuri de încercare), cu recurs la un text din Vechiul Testament: *Eu sunt Dumnezeul tău, Eu întăresc dreapta ta şi îți zic: Nu te teme, căci Eu sunt ajutorul tău* (*Isaia* 41, 13);
- la pareneza de la botezul unui prunc (fragment liturgic din slujbă): *Binecuvântat este Dumnezeu, Care voieşte ca toți oamenii să se mântuiască şi la cunoştința adevărului să vină!*
- la pareneza de la o cununie (fragment liturgic din slujbă): *Primeşte cununile lor întru împărăția Ta, păzindu-i curați, fără prihană şi neasupriți, în vecii vecilor!*
- la pareneza de la înmormântare: *Fericiți cei morți, cei ce de acum mor întru Domnul!... Odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor vin cu ei* (*Apocalipsa* 14, 13).

2.3.3. **Formula de adresare** este utilă şi absolut necesară pentru oricare din genurile predicii. Ea diferă, desigur, de la gen la gen. Cele mai uzitate formule pentru predicile obişnuite (omilii, predici tematice, panegirice) sunt: *iubiți credincioşi, iubiți fii duhovniceşti, frați creştini, drept-măritori creştini, iubiți ascultători;* pentru pareneze, de la caz la caz: la cununii, *iubiți miri, cinstiți nuni, cinstiți nuntaşi;* la înmormântări, *îndurerată familie, întristați credincioşi*. Se vor evita categoric formule puerile de genul "iubiților creştini", „iubiților", "iubiți credincioşi şi credincioase" (avem aici şi un dezacord gramatical!) etc. Predicatorul va adapta formulele de adresare nu numai la ascultători, ci şi la propria persoană. După o slujire de ani buni într-o parohie, predicatorul poate utiliza şi formule mai familiare, de genul „iubiții mei", sau „fiii mei", sau „fiilor", care nu se potrivesc în cazul unui proaspăt numit, în primii ani de pastorație. Aceleaşi formule nu se recomandă nici preotului musafir, întrucât ele aparțin, cu deosebire, păstorului local.

Formulele de adresare se mai repetă şi de-a lungul cuvântării, fără a se abuza însă de ele. Această repetare are efectul de a redeştepta atenţia ascultătorilor şi de a marca anumite etape. Ultima oară când se va rosti o formulă de adresare va fi înaintea concluziei.

O precizare specială se cuvine în legătură cu slujbele la care participă ierarhul locului, sau alte personalităţi, fie eclesiastice, fie laice, la care preotul predicator va ţine seama de scara lor ierarhică. De exemplu: *Preasfinţite Părinte Episcop* (ori, după caz, *Preafericite Părinte Patriarh, Înalt Preasfinţite Părinte Mitropolit, Înalt Preasfinţite Părinte Arhiepiscop* etc.)*, stimaţi reprezentanţi ai autorităţilor locale (ori judeţene, ori ai Guvernului, ai Primăriei* etc.*), Preacucernici Părinţi Consilieri, Preacucernice Părinte Protopop, iubiţi fraţi preoţi împreună-slujitori, iubiţi credincioşi!*

Pentru evitarea unor greşeli, dintre care unele pot friza ridicolul, e bine ca la slujbele în sobor predicatorul rânduit a vorbi să consulte din vreme protosul (arhiereu, protoiereu, preot mai vârstnic etc.), notându-şi iniţial pe o listuţă formula recomandată, pe care să o memoreze, apoi, cu grijă, iar în final să o rostească liber.

2.3.4. **INTRODUCEREA.** Se mai numeşte şi "exordiu" (lat. *exordium,ii – început*) şi reprezintă prima parte a oricărei cuvântări, fiind strâns legată de tratarea temei, prin care predicatorul face pregătirea credincioşilor, realizând „captatio benevolentiae", în scopul de a-i determina să asculte tratarea cu interes, cu bunăvoinţă, cu atenţie sporită şi cu convingerea că cele ce vor urma sunt plăcute auzului şi necesare mântuirii. Având rol pregătitor, introducerea nu trebuie să fie nici prea lungă (pentru că i-ar obosi pe ascultători), nici prea scurtă (n-ar apuca să jaloneze traseul ce urmează a fi parcurs).

Pentru o imagine clară a introducerii eficiente, avem în vedere următoarele: ***importanţă, însuşiri, feluri, izvoare/surse.***

a. ***Importanţa introducerii***. Cei care cuvântă în faţa mulţimilor, fie slujitori consacraţi, fie laici cu anumite responsabilităţi publice, simt adesea că ascultătorii sunt mai degrabă sceptici şi neîncrezători decât predispuşi să se lase convinşi şi să le ofere credibilitate, mai ales în primele minute ale rostirii. Vorbele se opresc parcă în faţa unui zid de netrecut, chiar şi atunci când ideile lansate au substanţă şi stilul este ireproşabil. Ştiinţele moderne ale comunicării numesc acest fenomen „rezistenţă la persuasiune", iar psihologi remarcabili, ca R. A. Osterhouse, T. C. Brock, sau Jean Kapferer, arată că această atitudine reprezintă un gest reflex, automat şi neconştient, pe care, în general, orice om îl manifestă când simte că este pe cale să fie persuadat. Cauza principală a reacţiei e generată de instinctul de conservare, care presupune o atitudine defensivă în faţa schimbării, dublată de tendinţa de contra-argumentare, pe care orice individ o manifestă în procesul de percepţie. De aceea, este extrem de important ca predicatorul să câştige bunăvoinţa ascultătorilor (*captatio benevolentiae*), să le trezească/provoace atenţia şi să le creeze predispoziţia necesară, prin enunţuri care să le insufle siguranţa că va urma o cuvântare ce merită tot efortul lor receptiv. Se impune să marcăm aici un aspect relevant: „captatio benevolentiae" nu poate fi instrumentată numai cu enunţuri şi idei, oricât de promiţătoare sau frumoase din punct de vedere al expresivităţii stilistice. Este de importanţă capitală personalitatea celui care cuvântă şi felul în care persoana sa este receptată în conştiinţa enoriaşilor. Aici facem trimitere la capitolul al VII-lea din Omiletica Generală (*Cap. Însuşirile predicatorului*). Intră în calcul întreaga ţinută morală a preotului, în familie, în sânul enoriei, dar şi atitudinile pe care le manifestă din clipa în care a urcat la Amvon: înfăţişare smerită, fără umbră de aroganţă şi suficienţă de sine, învăluită în unda bunătăţii şi a dragostei sincere. Astfel, câteva fraze bine cumpănite şi o atitudine naturală şi cuviincioasă captează integral bunăvoinţa şi-i determină să rămână uniţi în gânduri şi simţiri cu

preotul predicator, până la sfârşitul cuvântării. Un debut de acest gen înlătură indiferenţa şi răceala, deodată cu multele griji cu care este încărcat sufletul credincioşilor, fiind gata să aplice şi aici îndemnul imnului heruvimic „toată grija cea lumească, de la noi s-o lepădăm!".

Sfânta Scriptură şi predicile Părinţilor Bisericii sunt pline de exemple cu introduceri reuşite, care vizează captarea bunăvoinţei, unele mai scurte, altele mai dezvoltate, după cum o cerea împrejurarea. Pentru ilustrare, vom reproduce două exemple: **1**. *Bărbaţi atenieni, în toate vă văd că sunteţi foarte evlavioşi. Căci străbătând cetatea voastră şi privind locurile voastre de închinare, am aflat şi un altar pe care era scris: "Dumnezeului necunoscut". Deci pe Cel pe Care voi, necunoscându-L, Îl cinstiţi, pe Acesta Îl vestesc eu vouă…* (Începutul cuvântării Sf. Ap. Pavel, în Areopagul din Atena, *Fapte* 17, 22-23); **2**. *Vrednici de iubire drept-măritori şi iubiţi credincioşi ai acestei de Dumnezeu păzită enorie, în această zi, a praznicului bisericii, a pomenirii Părintelui Silvestru, după rânduială dumnezeiască aşezat ca părinte ocrotitor al acestei parohii. Astăzi, la început de an, rugăm pe Bunul Dumnezeu Tatăl prin Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru, şi în Duhul cel Sfânt de viaţă făcător, să împărtăşim cuvânt, cum zice Psalmistul: "Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului" (Psalm 103, 31). Să simţim, cu adevărat, lucrarea Duhului Sfânt, care pururea e cu noi, precum a zis Domnul, să ne zidim, şi neîncetat ne înnoim, o dată cu înnoirea anului în care acum păşim şi cu pomenirea acestui părinte sfinţit, Silvestru, episcop al Romei celei vechi, numită aşa pentru că de la Constantin cel Mare Constantinopolul a fost numit Roma cea nouă…* (Ultima predică rostită de Părintele Galeriu, la hramul bisericii Sf. Silvestru, 2 ianuarie 2002).

b. *Însuşirile de bază ale Introducerii* vizează tema, împrejurările rostirii, conţinutul şi dimensiunile predicii:

- să aibă legătură *numai* cu tema care se va dezvolta, nu cu altele. Adică, un caracter specific, nu general, care să se potrivească la orice temă. Să fie *ad rem*, nu *ad omnia*;
- să ţină se seama (ca întreaga predică, de altfel) de împrejurările rostirii: loc, timp/anotimp, ascultători;
- să nu dezvolte idei şi informaţii care-şi au locul în cuprinsul predicii;
- să respecte proporţia rezonabilă faţă de întreg (între 1/4 şi 1/8 din totalul cuprinsului). Metaforic vorbind, *nu se cade să-l ţii pe cineva prea mult la uşă, dar nici să-l bruschezi să intre!*

c. *Felurile introducerii*. Practica omiletică înregistrează patru feluri (categorii) de introduceri: *simplă, insinuantă, majestuoasă* şi *înflăcărată.*

- *introducerea simplă* este utilizată, în general, atunci când predicatorul are certitudinea bunăvoinţei ascultătorilor, fiind vorba, în special, de o buna-relaţie dintre un păstor şi enoriaşii care frecventează regulat biserica în duminici şi sărbători. Acest fel de introducere se aplică îndeosebi în cazul omiliilor exegetice, aşa cum observăm în Cazanii (în Cazania lui Varlaam, 1643, la Duminica Vameşului şi a Fariseului, începe astfel: „Zice Domnul pilda aceasta", apoi trece la povestirea ei). Tot o introducere simplă se poate utiliza şi în sărbătorile cu un program liturgic mai bogat (*Botezul Domnului, Pogorârea Sfântului Duh* etc.), în care, pentru a nu abuza de răbdarea credincioşilor, se poate recurge la o frază de genul următor: „Iubiţi credincioşi, mulţumind lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să ne bucurăm de frumuseţea praznicului de azi, să ne amintim, pe scurt, semnificaţiile teologice şi însemnătatea lui pentru mântuirea noastră…". Se trece, apoi, direct la tratare;
- *introducerea insinuantă (exordium insinuans;* lat. „insinuo-are" – *a introduce în* şi *pe lângă; a vârî; a se strecura cu iscusinţă; a pătrunde prin*). „Insinuant" nu are aici sensul peiorativ din zilele noastre (*a strecura o idee calomnioasă*, v. DEX; de aici şi întrebarea defensivă „ce vrei să insinuezi?"), ci a utiliza cu mult tact acele cuvinte ori fraze pentru a

pătrunde cu finețe în inimile ascultătorilor, spre a-i câştiga pentru Hristos. Este principiul pe care-l mărturiseşte (şi-l recomandă, implicit) Sf. Ap. Pavel, când spune „tuturor, toate m-am făcut!”: „Deşi sunt liber faţă de toţi, m-am făcut rob tuturor, ca să dobândesc pe cei mai mulţi. Cu iudeii am fost ca un iudeu, ca să dobândesc pe iudei; cu cei de sub lege, ca unul de sub lege, deşi eu nu sunt sub lege, ca să dobândesc pe cei de sub lege. Cu cei slabi m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobândesc; *tuturor toate m-am făcut*, ca, în orice chip, să mântuiesc pe unii. Dar *toate le fac pentru Evanghelie, ca să fiu părtaş la ea*” (*I Corinteni* 9, 19-23; subl. n.);

În zilele noastre, metoda „insinuantă” se recomandă mai ales atunci când preotul ştie că printre ascultători se găsesc şi creştini mai sceptici în privinţa unor învăţături ale Bisericii pe care vrea să le prezinte. De pildă, la predicile morale având ca temă binecuvântarea naşterii de prunci şi combaterea avortului (păcat la care România se situează în „top”, din nefericire, în şirul ţărilor din Europa şi din întreaga lume!), sau în legătură cu înhumarea versus incinerarea (tot mai frecventă în ultima vreme), preotul trebuie să fie conştient că printre ascultători sunt şi unii mai „rezervaţi” vizavi de îndemnurile ortodoxe. Înainte de a prezenta argumente scripturistice, patristice, bioetice, logice etc., uzând de metoda „insinuantă”, poate invoca, de pildă următoarele: „Iubiţi credincioşi, în calitatea noastră de creştini ortodocşi, am moştenit de la părinţii şi străbunii noştri învăţături şi rânduieli sfinte, care au stat şi stau la baza fiinţării noastre ca neam. Avortul (*ori incinerarea, ori alte alunecări, ca yoga, reiki* etc. etc.) nu erau în obiceiul înaintaşilor. Se fereau de ele ca de foc! Aşa trebuie şi noi să ne ferim, dacă vrem, şi vrem, nu?, să dăinuim ca neam creştin ortodox. De aceea, să luăm aminte, rogu-vă, la ce ne învaţă Scriptura şi Părinţii Bisericii…”;

- *Introducerea majestuoasă (plină de măreţie, solemnă, impunătoare)* se recomandă la praznicele împărăteşti la sărbătorile Maicii Domnului şi ale sfinţilor mari, precum şi la parenezele festive (sfinţirea bisericii, de pildă), când bucuria liturgică intensă trebuie să-şi găsească ecou şi în predica zilei, încă de la început. Sfinţii Părinţi ne-au lăsat perle veritabile în acest sens. Bunăoară, Sf. Grigorie de Nazianz îşi începe cuvântarea la Naşterea Domnului printr-un imn panegiric, care a devenit ulterior „catavasie”: „Hristos se naşte, măriţi-L, Hristos din ceruri, întâmpinaţi-L, Hristos pe pământ, înălţaţi-vă, cântaţi Domnului tot pământul. Şi cu veselie, lăudaţi-L popoare, că S-a preamărit!”. Iar Sf. Ioan Gură de Aur începe omiliile catehetice prebaptismale la fel de majestuos: „Clipa de faţă este a bucuriei şi veseliei duhovniceşti! Căci, iată, ne stau înainte doritele zile ale nunţilor duhovniceşti. Fiindcă nu greşeşte cineva dacă numeşte *nuntă* ceea ce se întâmplă acum, şi nu numai nuntă, ci şi înrolare minunată şi preaslăvită…” (*Către cei ce urmează a fi luminaţi…*, trad. M. Hancheş, 1, 1, p. 21). Iar mai aproape de zilele noastre, Părintele Cleopa începe aşa panegiricul la Naşterea Maicii Domnului: „Gândindu-mă la cinstea şi slava cea mare cu care Preabunul şi Preaînduratul Dumnezeu a împodobit în cer pe Maica Domnului, gândindu-mă la slavoslovia cea veşnică cu care o laudă pe dânsa puterile cereşti, apoi, cugetând şi la slujbele şi rugăciunile care i se aduc ei de către toţi fiii Bisericii lui Hristos aici pe pământ, precum şi la cuvintele de laudă pe care le-au alcătuit în cinstea ei sfinţii şi aleşii lui Dumnezeu, silinţa gândului mă îndeamnă, ca astăzi, la luminatul praznic al Naşterii Maicii Domnului, să adaug şi eu nepriceputul, o mică picătură lângă noianul cel mare al laudelor ei…” (*accesibilă online*);

- *Introducerea înflăcărată sau vehementă (exordium ex abrubto; adj. abruptus: prăpăstios, brusc, abrupt)* se utilizează în situaţii extreme: fie pentru exprimarea unei explozii de bucurie sau a unor simţăminte de tristeţe, fie ca pregătire a terenului pentru apostrofări legate de predicile morale. Se mai numeşte şi „introducere mişcătoare”, pentru caracterul ei năvalnic. În treacăt amintim că originea acestui gen de introducere se află în „Catilinarele” rostite de Cicero (Catilina

conspirase împotriva statului de drept). Preotul poate recurge la această modalitate când tema şi situaţia o impun, fără a depăşi limitele rezonabile, însă. Mântuitorul Însuşi a recurs la astfel de expresii vehemente în anumite situaţii, ca de exemplu: „O, neam necredincios şi îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi? Aduceţi-l aici la Mine...” (*Matei* 17, 17); sau: „Vai vouă, cărturarilor şi fariseilor făţarnici! Că închideţi împărăţia cerurilor înaintea oamenilor; că voi nu intraţi, şi nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsaţi…” (*Matei* 23, 13 şi versetele urm.). Un exemplu ilustrativ (şi extrem de actual!) ni-l oferă Ilie Miniat, unul din marii predicatori greci, ale cărui didahii, traduse de părintele Dumitru Fecioru, sunt de mare utilitate şi pentru predicatorii noştri: „Este oare neamul acestei vieţi înşelătoare şi vremelnice neam desfrânat, ale cărui fapte sunt stricate şi întunecate? Da! Neam păcătos, mamă de fii păcătoşi şi cum a spus mai demult profetul „Neam îndărătnic şi răzvrătit, care nu şi-a îndreptat inima sa şi nu şi-a încredinţat lui Dumnezeu duhul său” (*Psalm* 77, 10-11). O, moravuri! O, timpuri! Minciuna acoperă adevărul; nedreptatea stâlceşte dreptatea; viciul calcă în picioare virtutea; legea se supune patimii; Evanghelia slujeşte lumii, oamenii nu se tem de Dumnezeu, creştinii se ruşinează de Hristos; păcatul împărăţeşte, credinţa a murit, toate sunt întoarse pe dos, *toţi s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut* (*Psalm* 52, 4)” (începutul predicii la *Duminica a III a Postului Mare*…, Bacău, 1995, p. 183).

d. Izvoarele/sursele introducerii. Precizăm, din capul locului, că între „izvoare” şi „felul introducerii” va exista întotdeauna o interdependenţă majoră. Practic, vom selecta sursele în funcţie de cum vrem să fie conţinutul (*mesajul*) introducerii. De aceea, sursele introducerii vor fi la fel de variate, precum cele din care se plămădeşte tratarea propriu-zisă. Pentru o minimă orientare, notăm următoarele surse posibile:

- textul biblic aşezat în fruntea predicii, în general desprins din pericopa evanghelică;
- însăşi pericopa evanghelică, din care se pot anticipa liniile de bază ale tratării;
- în cazul sărbătorilor (praznice, Maica Domnului, sfinţi) se poate contura o introducere pornind de la semnificaţia principală a lor, care va fi dezvoltată, apoi, în tratare;
- un fapt istoric (naţional sau universal) legat de pericopa evanghelică sau de sărbătoare;
- un crâmpei din folclor, literatură, poezie de calitate sau o istorioară (pildă) cu impact major;
- realităţile religioase, sociale, morale, economice etc. ale zonei, urmărindu-se evocarea unui aspect relevant şi pedagogic, în sens creştin. Aici intră şi configuraţia confesională a parohiei. Fără a se face prozelitism ori atacuri imprudente, la o predică privind cinstirea sfinţilor, de pildă, se poate pleca de la exemplul trist pe care-l oferă cultele neoprotestante din parohia respectivă: „Iată, iubiţi credincioşi, în timp ce noi ne străduim să aducem cinstire după cuviinţă sfântului…, fraţii noştri …, cărora le respectăm, desigur, libertatea de opţiune, nu doar că ignoră sărbătoarea, dar îi tulbură şi pe creştinii noştri cu „argumente” pretins biblice, încât unii pot înclina să le dea dreptate. Ia să vedem cum stau lucrurile, de fapt”. Din acest punct va începe tratarea;
- în cazul introducerilor „înflăcărate” (*vehemente*), când predicatorul intenţionează transmiterea unor simţăminte explozive de bucurie sau mâhnire (reproş), va utiliza propoziţii şi fraze specifice (vezi *supra*).

2.3.5. Anunţarea temei este specifică îndeosebi catehezei, dar poate fi la fel de utilă şi în desfăşurarea predicii. Ne interesează, de aceea: *beneficiile, însuşirile* şi *câteva moduri practice de aplicare.*

Precizăm, mai întâi, că, în cazul multora dintre predicile scrise, întâlnim tema formulată chiar în titlurile lor. Aşa procedează, de pildă, ÎPS. Antonie Plămădeală, Pr. Prof. Vasile Mihoc şi monahul Nicolae Steinhardt, cu titluri/teme de mare frumuseţe şi expresivitate stilistică.

Exemplificăm: *Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei (ÎPS. Antonie – dum. după Botez), Nu ai om? – Ai Dumnezeu (ÎPS. Antonie – dum. a IV-a după Paşti); Credința care mută munții (Pr. V. Mihoc – dum. a X-a după Rusalii), Să postim de dorul Mirelui (Pr. V. Mihoc – dum. lăsatului sec de brânză); Dăruind vei dobândi (N. Steinhardt – exegeză la pilda cu cei doi bani ai văduvei), Sfânta mânie (N. Steinhardt – dum. a IV-a după Paşti*).

- *beneficiile*: ascultătorii au un indiciu concret, un „fir roşu", care facilitează receptarea învățăturilor; tema anunțată se va întipări în mintea lor şi vor pleca acasă cu reținerea clară a subiectului tratat; anunțarea temei este benefică şi pentru predicator, întrucât îl ajută (şi îl obligă) să rămână pe un fir călăuzitor, logic şi precis, fiind ferit, astfel, de pericolele unor divagații riscante;

- *însuşirile temei*: 1. Să cuprindă o singură învățătură. Altfel spus, *o predică trebuie să aibă o singură temă, cu un singur subiect*, nu două-trei sau mai multe! Se face una dintre cele mai păguboase greşeli, atunci când predicatorul propune/anunță mai multe subiecte, sau, chiar fără să anunțe, trece de la o temă la alta; 2. Învățătura aleasă pentru tema respectivă *să fie dintre cele principale, fie dogmatică, morală, istorică, liturgică* etc., nu dintre cele secundare sau auxiliare; 3. *Tema să fie exprimată cu precizie*, în termeni limpezi, nu cu două sau mai multe înțelesuri; 4. *Anunțarea temei trebuie să fie concisă, exprimată printr-o propoziție scurtă, nu prin fraze*, spre a fi reținută fără dificultăți;

- *modalități practice*. Anunțarea temei se poate face prin trei categorii de propoziții: *afirmativă (Vom vorbi despre virtutea smereniei* – dum. Vameşului şi a Fariseului); *negativă (Zgârciții şi lacomii nu vor moşteni împărăția cerurilor* – dum. a XXVI-a după Rusalii); *interogativă (De ce era trist Mântuitorul la Intrarea în Ierusalim?* – dum. Floriilor).

Trebuie să precizăm că sunt situații în care predicatorul poate renunța la anunțarea temei: *în cazul omiliilor exegetice (când se analizează verset cu verset)* şi *în cazurile în care introducerea este pe deplin explicită (formularea temei devenind, astfel, redundantă*).

2.3.6. Scurtă rugăciune (*invocație*). La anumite predici (aşadar, nu întotdeauna), este binevenită rostirea unei mici rugăciuni, numită „invocație" în tratatele de Omiletică (lat. „*invoco – a invoca*"). Binevenită, atât pentru predicator, cât şi pentru credincioşi, având în vedere, în primul rând, conştiința că predica este un act liturgic, că are şi o dimensiune harismatică, dar că este şi un act sinergic, al împreunei-lucrări cu Dumnezeu, aşa cum am vorbit în cap. al VII-lea al primei părți a Omileticii. Încă înainte de a ieşi din Sfântul Altar, preotul-predicator e bine să-şi rezerve câteva clipe de rugăciune/reculegere tainică, în care va rosti în sine, de pildă, *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, întăreşte-mă să pot rosti cuvântul de învățătură*. Iar în acest moment dintre introducere şi tratare (alteori şi mai devreme: chiar în timpul introducerii), poate rosti/invoca un îndemn de rugăciune, de genul: „Iubiți credincioşi, mă rog lui Dumnezeu, împreună cu frățiile voastre, să ne lumineze şi să ne dea putere spre a înțelege dumnezeiasca evanghelie rânduită pentru astăzi…". Astfel de rugăciuni-invocare întâlnim la predicatorii consacrați. De exemplu, în didahia Sf. Mc. Antim Ivireanul la Stretenia (*Întâmpinarea*) Domnului citim: „… Cunoscându-mi datoria ce am (…), cu cuviință iaste, după putință, să povestesc de-a pururea lucrurile Domnului, *căruia mă rog, cu multă umilință, să-mi dezlege gângăvia limbii şi să-mi lumineze mintea, ca să poci zice puține cuvinte întru slava lui cea negrăită. Ci vă pohtesc de ascultare...*". Iar Părintele Galeriu rosteşte, de asemenea, o astfel de invocare, în stilul său atât de original: „Astăzi, la început de an, rugăm pe Bunul Dumnezeu Tatăl prin Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru, şi în Duhul cel Sfânt de viață făcător, să împărtăşim cuvânt, cum zice Psalmistul: "Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi fața pământului"

(Ps. 103, 31). Să simțim, cu adevărat, lucrarea Duhului Sfânt, care pururea e cu noi, precum a zis Domnul, să ne zidim, şi neîncetat ne înnoim, odată cu înnoirea anului în care acum păşim şi cu pomenirea acestui părinte sfințit, Silvestru, episcop al Romei celei vechi…" (*Predică rostită la Biserica Sf. Silvestru, pe 2 ianuarie 2002*). Astfel de invocări îi conferă predicatorului un spor de har, iar în sufletele ascultătorilor produc un efect considerabil, fiind inundați de acelaşi har întăritor, care le deschide inimile pentru a primi cu receptivitate maximă sfintele învățături.

2.3.7. TRATAREA (lat. „tracto" – *a purta, a conduce*, *a trata, a dezbate, a discuta*) reprezintă corpul propriu-zis al cuvântării, pentru oricare dintre cele patru genuri omiletice. Să observăm, mai întâi, că însăşi etimologia termenului sugerează *principiul dialogului, al discuției şi al dezbaterii* şi pentru această parte a predicii, practic, cea mai importantă, atât cu privire la conținut, cât şi ca întindere. Am arătat în cursul introductiv cum termenii „omiletică" şi „omilie" atenționează asupra caracterului de „convorbire" cu credincioşii, predica desfăşurându-se sub forma unui dialog tainic, cald, părintesc, iar nu sub auspiciile unui „monolog" didacticist, rece, unilateral. Acest înțeles trebuie avut în vedere mai ales în desfăşurarea tratării, în aşa fel încât ascultătorii să simtă că predicatorul vorbeşte cu ei, că le răspunde frământărilor sufleteşti, aşa cum se cade să facă orice păstor care-şi iubeşte enoriaşii şi empatizează permanent cu ei.

Din punct de vedere al distribuirii informațiilor, avem în vedere două aspecte majore: *principii/reguli generale* şi *punctele (momentele) de bază.*

a. *Reguli generale*:

- extensia tratării: aproximativ 2/3 din predica respectivă;
- dezvoltarea temei şi desfăşurarea ideilor să se facă atât prin metoda *inductivă* (de la simplu la complex, de la particular la general), cât şi prin cea *deductivă* (de la general la particular) printr-o alternanță bine-chibzuită. Practica omiletică arată însă că metoda inductivă este preferată de majoritatea predicatorilor consacrați, întrucât se pleacă de la informații cunoscute, spre a se transmite mai uşor, apoi, cele necunoscute încă, mai grele şi mai adânci;
- în relatarea/istorisirea unui fapt să nu se pornească prea de departe („de la Adam", ori „de la '48"), ci de la punctul (momentul) strict necesar. Altfel, când se ajunge la „zi", ascultătorii sunt deja obosiți!
- în dezvoltarea temei să folosim idei clare, propoziții precise, pe care să nu le înăbuşim cu explicații prea complicate, greu de urmărit. Să le facilităm ascultătorilor mai ales observarea legăturilor dintre idei, informații etc., pe un fir logic şi explicit. Nu informații de dragul informațiilor, pline de farafastâcuri şi prețiozități (vorba lui N. Steinhardt), care să epateze, ci numai acele idei, îndemnuri, lămuriri şi „noutăți" care vizează edificarea sufletească a păstoriților, propriu-zis, mântuirea lor. Se aplică aici observația remarcabilă a lui Bossuet: „Suprema lege a amvonului este folosul fiilor lui Dumnezeu!" (apud Pr. D. Belu, *Curs…*, p. 493);
- să nu se confunde amvonul cu catedra. Mai ales în cazul predicatorilor erudiți (profesori, scriitori etc.) s-a constatat uneori ispita de a ține prelegeri „academice", interesante, de altfel, dar vizând numai segmentul ascultătorilor-intelectuali, în locul unor predici pe înțelesul tuturor, cum se recomandă îndeobşte.

b. *Punctele de bază ale tratării: explicația, istorisirea, argumentarea* şi *digresiunile*.

- **explicația** este necesară atât pentru predicile exegetice, cât şi pentru cele tematice. În cele exegetice (omilii) este explicat textul biblic, potrivit normelor ermeneutice. În cele tematice este lămurită o anumită învățătură, potrivit temei alese: dogmatică, morală, liturgică etc. Între avantajele recursului la explicații se disting două: 1. Ascultătorii pot înțelege de la început despre

ce învățătură este vorba; 2. Se realizează *luminarea minții (rațiunii)*, ca bază pentru *mișcarea inimii* și *înduplecarea voinței*.

Se impune observația că explicațiile, fie ale textului biblic, fie ale unui adevăr de credință, nu trebuie să cuprindă tot ce se știe din manuale, catehisme, cărți de spiritualitate etc., ci doar atât cât e necesar pentru tema și sărbătoarea respectivă;

- **istorisirea** (*narațiunea*) este întrebuințată îndeosebi la omiliile tematice și la predicile cu caracter istoric, ambele genuri fiind plasate, de obicei, la chinonic ori la finalul Sfintei Liturghii. Practic, în cazul omiliilor tematice se folosesc două procedee, în general: fie se recitește pericopa evanghelică, fie se prezintă un rezumat al ei. Procedeul din urmă este recomandabil, mai ales pentru economie de timp. În cazul predicilor istorice, în care pot fi încadrate și panegiricele dedicate Maicii Domnului și sfinților, se relatează evenimentul respectiv, din care se desprinde, apoi, un anumit element pentru a fi dezvoltat în partea a doua a tratării. De pildă, în duminica Rusaliilor se va prezenta, pe scurt, istoricul evenimentului, după care se pot arăta câteva din lucrările Sfântului Duh, în Biserică și în viața omului. Iar la sărbătorile sfinților, mai întâi se prezintă o sinteză biografică a sfântului respectiv, apoi se poate vorbi despre una din virtuțile prin care s-a remarcat îndeosebi (Sf. Nicolae prin milostenie, Sf. Mc. Gheorghe prin tăria credinței etc.);

- argumentarea (lat. *argumentor, ari – a dovedi, a aduce probe*) este operația retorică prin care se întăresc afirmațiile cuprinse în „explicații" și „istorisire", cu dovezi sau probe temeinice. Astfel, pentru comentariile din omiliile exegetice și cele tematice vom utiliza prioritar dovezi scripturistice și patristice, fără să le ocolim pe cele din cultura vremii (geografie, istorie, literatură, artă, filozofie etc.). În predicile istorice, dovezile vor fi cu preponderență de ordin istoric și aghiografic. Pentru predicile misionare argumentele se vor culege din materia Misiologiei și Apologeticii. Și așa mai departe. Nu în ultimul rând, dovezile se vor desprinde și din Logică (*Dreapta Rațiune*), Psihologie, Pedagogie și ale științelor educației, în general.

Pentru a fi eficiente, utilizarea argumentelor trebuie să țină seama de câteva reguli:

- să utilizăm întotdeauna argumente de mâna întâi, eliminând recursul la cele discutabile sau îndoielnice. Una din regulile de „aur" ale predicii este să nu facem niciodată afirmații care pot strecura (și alimenta) îndoieli în sufletele ascultătorilor, mai ales în prezentarea adevărurilor de credință;
- după aducerea unei/unor dovezi decisive, puternice, să evităm utilizarea celor mai puțin convingătoare, chiar dacă sunt valabile, în general;
- să NU se facă abuz de argumente, deoarece efectul poate fi contrar. Apelul la prea multe, în loc să amplifice persuasiunea, poate sugera îndoieli de genul, *dacă argumentele inițiale ar fi temeinice, ar mai fi nevoie oare de atâtea?*
- nu întotdeauna argumentul cel mai convingător e cel mai valoros în sine, ci *acela care este mai accesibil ascultătorilor, din sfera lor de preocupări*.

- **combaterea obiecțiunilor**. În cadrul argumentării, anumite predici trebuie să includă și dovezi pentru combaterea unor obiecțiuni și învățături greșite. Este cazul predicilor dogmatice, a panegiricelor și al predicilor misionare. Exemple: în *duminica I din Postul Mare (a Ortodoxiei) – predică dogmatică despre cinstirea Sfintelor Icoane*, vor fi aduse argumente în apărarea dreptei credințe și se vor combate obiecțiile protestante și neoprotestante; *la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților – panegirice cu dovezi/argumente ortodoxe și, la fel, se va răspunde principalelor obiecții (rătăciri); la anumite slujbe ocazionale (înmormântări, de ex.), în parohiile cu neoprotestanți*, fără să se alunece în expuneri polemice, ofensatoare, preotul are prilejul să combată unele obiecțiuni frecvente legate, bunăoară, de cultul morților, de cinstirea Sfintei Cruci,

a Sfintelor Icoane, a Sfintelor Moaşte, sau a fenomenelor mai noi ce ţin de aşa-numitele „alternative spirituale”: yoga, radiestezie, bioenergie, reiki, feng shui etc., care proliferează în unele zone într-un mod îngrijorător.

Tot la capitolul „obiecţiuni” se înscriu şi anumite atitudini ale propriilor enoriaşi, nerostite cu voce tare, dar sesizabile din gesturi, priviri, ori absenţa de la slujbele bisericii, dezinteresul pentru cele sfinte etc. Cu tact pastoral, preotul va „dezamorsa” toate acele obiecţiuni şi atitudini pe care le constată şi le simte cu experienţa sa pastorală. Mai mult, Fericitul Augustin avansează părerea că predicatorul trebuie să intuiască şi să răspundă anticipat la posibilele obiecţiuni care pot apărea în urma afirmaţiilor programate în conţinutul predicii… (*De doctrina Christ.*, 1, 4). Părintele Belu remarcă, însă, că o astfel de părere este exagerată, pentru că predicatorul s-ar supune singur unui stres inutil, marşând pe o cazuistică păguboasă, făcând loc dezbaterii unor obiecţii la care credincioşii nici măcar nu s-au gândit. Precizăm, de aceea, că această combatere a obiecţiunilor să se preocupe în predică de strictul necesar, iar lămuririle complete să fie făcute în cadrul programelor catehetice.

2.3.8. Digresiunile şi tranziţiile. Etimologic, „digresiune” vine din lat. *digressio – abatere, îndepărtare; vb. digredior – a se îndepărta, abate, deplasa, a pleca*. Între momentele planului predicii, prezentate la pct. 2.3, am menţionat în paranteză „uneori”, deoarece nu întotdeauna şi nu în toate predicile se recurge la „digresiuni”. Când sunt bine alese, însă, bine plasate şi la fel de bine rostite, digresiunile pot aduce predicii un spor însemnat de prospeţime şi vioiciune. „Digresiune” înseamnă *abatere de moment de la subiectul principal, cu scopul de a ilustra o idee, ori a exemplifica un fapt relatat anterior*. Deşi teoretic şi etimologic digresiunea induce ideea de „abatere” de la temă, în realitate ea reprezintă o piesă iscusit plasată în iconomia predicii, mai ales ca suport intuitiv, dar şi pentru a „rupe” monotonia expunerii, a facilita o anumită variaţie, totodată, pentru a crea câteva momente de *respiro*, atât pentru predicator, cât şi pentru ascultători. Mai ales când tema are un caracter mai abstract, o digresiune poate fi percepută şi ca un popas odihnitor, binevenit pentru ascultătorii poate obosiţi în acel moment şi, de ce să nu admitem, chiar plictisiţi. Câteva exemple pentru digresiuni recomandabile: ***o scurtă istorioară*** *sau* ***pildă*** *(din Sfânta Scriptură, din Vieţile Sfinţilor şi Pateric, din istoria universală şi naţională, din literatură etc.)*; ***o sentinţă/un proverb****;* ***o amintire din viaţa personală, a parohiei, a unei personalităţi cunoscute***. În utilizarea eficientă a digresiunilor, se recomandă următoarele:

- să aibă legătură cu tema predicii respective;

- să fie bine selectate sursele digresiunilor. Prioritare sunt cărţile Sfintei Scripturi (*cu menţiunea să fie valorificat şi Vechiul Testament, cu pilde şi evenimente de mare impact,* pentru unii creştini total necunoscute), *Vieţile Sfinţilor*, *Patericul*. Evident şi literatura laică de bună calitate;

- să nu fie prea lungi, pentru a nu se da impresia că sunt mai importante decât evanghelia zilei, sau decât tema însăşi. În acelaşi sens, trebuie prevăzut/eliminat şi un alt risc: la finalul predicii, ascultătorii să reţină doar… acea digresiune. Din feedback-urile anilor de pastoraţie, am constat practic acest fenomen. Întorşi acasă de la slujbă şi întrebaţi de cei de acasă „ce a predicat părintele astăzi?”, unii creştini au reprodus strict doar digresiunea auzită (*istorioara, întâmplarea*), mărturisind sincer că altceva nu prea au mai reţinut… Iată, aşadar, că din *mijloc*, digresiunea se poate transforma în *scop*;

- să fie evitate istorioarele slăbuţe, plate, neconvingătoare, „răsuflate”, care, în loc să aducă un spor de simţăminte plăcute, produc simţăminte contrare; practic, în loc de serviciu, aduc deservicii în cuvântarea respectivă;

- să nu se facă abuz de ele: e suficientă una singură într-o predică, sau cel mult două mai scurte;

Eficientizarea digresiunilor depinde în mare măsură şi de „sprinteneala” conținutului. În acest sens facem recomandarea specială ca predicatorii să nu ia întotdeauna textele de-a gata, chiar din surse ce par a fi „reprezentative”. Cu puțin efort şi talent ele pot fi stilizate, practic, îmbunătățite. În acest sens, avem exemple la predicatorii culți, în special la cei cu o cultură literară bogată (N. Steinhardt, Bartolomeu Anania, Antonie Plămădeală etc.). Bunăoară, Mitropolitul Antonie Plămădeală excelează în stilizare: istorioare cunoscute, în general, din Pateric ori literatură, în rostirea Î.P.Sale capătă un plus de farmec şi persuasiune (a se vedea vol. „Tâlcuri noi la texte vechi”, oricare dintre ediții).

În strânsă legătură cu digresiunile sunt ***tranzițiile***, ca elemente de legătură între ideile şi părțile diferite ale tratării şi constau din *propoziții, fraze, conjuncții, locuțiuni diferite.* Spre exemplu: „Fraților, după ce am pomenit câteva din momentele vieții sfântului… să observăm, acum şi virtuțile pe care le-a cultivat…”; sau: „Până acum am vorbit despre virtuțile cardinale, *dar* e bine să ştim care sunt şi păcatele împotriva lor, ca să ne ferim de ele..”. Alteori, tranzițiile pot lua forma unor mici digresiuni, care au menirea de a stârni interesul şi a împrospăta puterea de receptare. Aşa procedează, de pildă, Ilie Miniat, în predica la Duminica Rusaliilor: „Unul dintre vechii filozofi mulțumea zeilor pentru trei lucruri: întâi, fiindcă s-a născut bărbat şi nu femeie, al doilea că nu e barbar, ci grec, al treilea pentru că era filozof şi nu neînvățat. Şi tu, creştine, ai datoria să-i mulțumeşti lui Dumnezeu tot pentru trei lucruri: întâi, că te-ai născut creştin şi nu păgân; al doilea că eşti creştin şi nu eretic; *iar pentru al treilea îngăduieşte-mi să-ți spun în partea a doua a predicii…*”.

Sintetizând rolul tranzițiilor, reținem: *de legătură, de a distinge părțile şi ideile predicii, de a micşora oboseala, de a facilita memorarea (fixarea) părților distincte, de a menține interesul şi a mări puterea de concentrare pe tot parcursul tratării*.

2.3.9. ÎNCHEIEREA PREDICII ***(Concluziile)***. *Finis coronat opus* (*sfârşitul încununează lucrarea*), era deviza oratorilor latini clasici. Această maximă poate constitui şi pentru predicatorul creştin un deziderat prioritar, nu doar o atenționare interesantă. Structura unei predici se aseamănă cu zidirea unei case. La o temelie solidă şi un corp bine proporționat este necesar un acoperiş pe măsură, iar încheierea bine rostită poate fi asemănată cu un acoperiş trainic. Este limpede pentru oricine, aşadar, că reuşita predicii depinde, în bună măsură, şi de calitatea încheierii. Mai mult, chiar când introducerea şi tratarea unei predici nu excelează, un final reuşit poate avea efect benefic asupra influențării simțămintelor şi voinței ascultătorilor. Dar şi reversul, se înțelege: o încheiere stângace poate să altereze drastic valoarea de ansamblu a predicii. Vorba din popor „la toate, urma alege” se aplică şi aici. Specialiştii în comunicare, pentru „urma alege” utilizează expresia **testul uşii**. Practic, *ce rămâne în memoria ascultătorilor după ce s-a închis uşa în spatele lor.* Când ascultătorul ajunge acasă şi este întrebat ce-şi mai aminteşte din cuvântarea auzită, el ar trebui să reproducă măcar ideea principală. În caz contrar, cuvântarea poate fi considerată un eşec. Din această perspectivă încheierea reprezintă partea cea mai importantă a predicii, pentru că este ultima parte pe care o aud credincioşii, având cele mai mari şanse de a rămâne în mintea lor o perioadă ceva mai mare. A trece „testul uşii” echivalează, aşadar, cu reținerea în memorie cel puțin a ideii/temei centrale din cuvântare, dar nu ca adevăr simplu, teoretic, ci transformată în faptă concretă, prin aplicarea ei în viața personală.

Momentul încheierii presupune focalizarea atenției pe elementele următoare: ***terminologie, reguli pentru alcătuire*** şi ***modalități concrete de aplicare.***

a. ***Terminologia*** legată de finalul cuvântării provine din retorica greco-romană şi a intrat în lexicul oratoric al multor limbi moderne europene. Chiar în limba română, pe lângă termenii populari, *încheiere* şi *concluzii*, avem în vocabular alte două cuvinte uzitate frecvent: *epilog* şi *peroraţie*. Le aducem în atenţie, întrucât semantica lor este deosebit de sugestivă. Astfel, pentru *epilog,* substantivul *ἐπίλογος (concluzie)* face trimitere la vb. *ἐπιλέγω (a alege, a selecta)*, sens care ne sugerează o dublă selectare pentru concluzii: 1. *O idee cu mare impact, din tratarea predicii*, care să fie aplicată la realităţile concrete*;* 2. *Un îndemn/o invocaţie/o rugăciune etc. pentru finalul efectiv*. Iar „peroraţie" (din v. lat. *peroro – a încheia, a pleda*), indică nu doar simpla încheiere în sine, ci o pledoarie persuasivă, scurtă, desigur, dar cu întregul angajament emoţional din partea vorbitorului;

b. ***Reguli/strategii minimale***:

- *dimensiunile încheierii să fie relaţionate direct-proporţional cu ale predicii*, în ansamblul ei: nu mai extinsă decât 1/4 , dar nici mai redusă de 1/8. Este vital acest echilibru! Dacă încheierea este prea lungă, devine obositoare pentru ascultători (*exasperantă*, de fapt), dându-se impresia unei a doua predici; dacă e prea scurtă, ascultătorii rămân contrariaţi, ca atunci când privesc o casă frumoasă cu un acoperiş neterminat. Bine atenţionează părintele Belu: *se poate începe predica ex-abrupto, dar nu se poate încheia în acelaşi mod*. Ascultătorii aşteaptă întotdeauna să li se prezinte o legătură între învăţăturile rostite şi realităţile concrete, altfel spus, *o aplicare la viaţa lor*. De aceea, pentru încheiere se foloseşte uneori termenul de „aplicare", iar unii predicatori consideră atât de importantă aplicarea pentru predică încât lipsa ei echivalează cu lipsa predicii, ca şi cum n-am fi predicat, atenţionând: *fără aplicare nu există predică!*

- *mesajul încheierii să fie neapărat în legătură cu tema predicii*, ca urmare logică a celor expuse până aici. Este indicat, în acest sens, să nu se adauge idei noi, pentru că acestea atrag automat explicaţii noi, iar consecinţele ar fi negative: se lungeşte predica şi i se alterează unitatea;

- *să nu fie utilizat acelaşi tip de încheiere.* Trebuie evitate frazele stereotipe şi formulele „şablon", gen „Facă bunul Dumnezeu...", „Dea Domnul să..." ş.a.;

- *este recomandabil, în principiu, să nu fie anunţată încheierea în mod expres,* pentru că ascultătorii vor fi frustraţi dacă într-adevăr anunţarea nu se concretizează; iar în cazul în care este anunţată, predicatorul să se ţină de cuvânt, în cel mai scurt timp posibil;

- *încheierea predicii trebuie făcută cu dinamism şi însufleţire*, pe un ton uşor ridicat şi într-un tempo mai rapid, deoarece în acest moment ascultătorii pot fi obosiţi deja de cele auzite anterior, iar atenţia lor se cere a fi înviorată. Aici operează sensul sugerat de termenul „peroraţie": o pledoarie finală angajantă, cu patosul de rigoare. Cu „patos" aici nu înseamnă patetic, dulceag ori afectat. Termenul grecesc *πάθος* înseamnă suferinţă, pasiune, tot ceea ce afectează fiinţa umană, trup şi suflet, în bine sau în rău. Iar în retorică, vorbirea cu patos sau „patetică" înseamnă, de fapt, vorbire emoţionantă, răscolitoare de sentimente, mişcătoare. În acelaşi timp, în sens *empatic* (vezi termenul „empatie" în cadrul calităţilor morale şi duhovniceşti ale predicatorului – cap. al VII-lea);

- *încheierea trebuie să fie străbătută de un puternic suflu de iubire şi optimism.* Chiar în situaţia în care am tratat o temă morală şi a fost nevoie să apelăm şi la unele mustrări, să nu uităm că predica trebuie să rămână mereu un act de iubire faţă de credincioşi, iar ei trebuie să resimtă în final acest lucru.

c. ***Modalităţi concrete de aplicare***. ***Câteva exemplificări***. Felurile şi modalităţile de aplicare ale încheierii trebuie corelate întotdeauna cu genul predicii. Finalul unui cuvânt duminical va fi esenţial diferit de al unei pareneze la cununie sau înmormântare. Pentru orientarea generală, vom recurge aici doar la exemplificări pentru predicile tematice din duminici şi

sărbători, aplicabile în bună măsură şi pentru omilii şi panegirice, apelând la câteva nume reprezentative ale amvonului românesc. În tradiția noastră omiletică întâlnim, în general, două modalități sau strategii: 1.*Un scurt rezumat al ideilor principale sau, cel puțin, reiterarea uneia dintre ideile de bază (numită aplicare „descriptivă”)*; 2. *Un îndemn (exhortație, încurajare) pentru a fi împlinite învățăturile evanghelice prezentate în tratare (numită aplicare „prescriptivă”).* Aceste două modalități se regăsesc uneori împletite, după cum o cere o situație sau alta. Iată câteva dintre cele mai frecvente forme:

1. ***Invocarea ideii/temei centrale, cu îndemnuri (exhortații) de aplicare****:*

- *Fraților şi surorilor dragi, spuneți-mi dacă ați auzit vreodată un mesaj mai minunat decât acesta al Înălțării Domnului? Spune-ți voi, care sunteți ucenicii lui Iisus, sau care credeți că sunteți, spune-ți dacă mai aveți vreun temei pentru tristețea voastră, pentru slăbiciunea, pentru deznădejdea voastră? Iar voi, cei care până astăzi nu L-ați cunoscut pe Hristos şi nu v-ați dăruit Lui viața, spune-ți dacă din clipa aceasta mai puteți sta deoparte, mai puteți întârzia de a face şi voi gestul pe care l-au făcut toți cei care şi-au dăruit lui Hristos viața lor; pentru ca astfel să participați şi voi la bucuria Învierii şi a Înălțării Mântuitorului. O, frate şi soră, dacă ai rămas în urmă, grăbeşte-te căci Domnul te va ajuta în marea Lui îndurare, să-i ajungi pe semenii tăi care şi-au pus deja toată viața în Iisus şi sunt părtaşi ai bucuriei Lui! Frate şi soră! Nu mai întârzia, vino şi tu la Iisus cel Înălțat, pentru ca să te bucuri şi tu de bucuria înălțării Lui! Amin*. (Pr. Toma Chiricuță, *Predică la Înălțarea Domnului*). Observăm şi „patosul” utilizat de celebrul predicator al Capitalei din anii ’60- ’70;

- *Să stăm neclintiți pe piatra cea tare a credinței, aşa cum ne-au predat-o Sfinții Apostoli şi Sfinții Părinți! Să rămânem statornici în Biserica sfântă şi dumnezeiască a celor şapte Sinoade ecumenice, atât de disprețuită de cei nevrednici, dar iubită „ca lumina ochilor” de Domnul şi Mântuitorul! Făcând aşa, vom fi şi noi întemeiați pe „piatra” de neînfrânt a credinței apostolice. Şi, ca lui Petru odinioară, Duhul Tatălui ne va inspira mereu răspunsul cel mântuitor de credință şi de fapte bune la întrebarea de la începutul acestui cuvânt” (Cine este Acesta? Adică Iisus, n.n.* (Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Predică la Duminica a VII-a după Rusalii*);

- *Cele trei feluri de iertare omenească să ni le însuşim aşadar netemător, în cea dumnezeiască să avem nestrămutată încredere. Ele, laolaltă, alcătuiesc un tot inseparabil, stau la însăşi temelia credinței creştine şi ne îngăduie a nădăjdui în sfânta milostivnică nedreptate a Domnului acum şi-n ceasul judecării noastre. Amin.* (Monahul Nicolae Steinhardt, *Predică la Duminica fiului risipitor*);

2. *Sintetizarea temei în câteva propoziții sugestive, ca o scurtă recapitulare, axată pe cuvinte cheie**:*

- *El primeşte de bunăvoie să Se jertfească pentru noi pe cruce şi să ni Se dea ca Pâine a vieții, dar, în acelaşi timp, ne cheamă şi ne ajută să fim şi noi pâine pentru semenii noştri. Adică să ne dăruim pentru creşterea şi desăvârşirea lor pe drumul binelui, să le devenim necesari şi folositori ca pâinea. Să simtă prezența noastră, lângă ei şi cu ei, ca prezența unei hrane de care au trebuință. Atunci legăturile dintre noi vor fi călăuzite de dragostea şi binecuvântarea lui Hristos, Pâinea vieții. Atunci, chiar de vom şi muri, vom fi vii. Moartea trupească nu ne mai înspăimântă, căci Domnul a spus: «Cel ce mănâncă Trupul Meu şi bea Sângele Meu are viață veşnică, şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (In. 6, 51). Amin*. (†Vasile al Oradiei, *Iisus Hristos, Pâinea vieții*);

3. *O scurtă rugăciune, alcătuită ad-hoc**:*

- *Doamne, Preasfântă Treime, Tată, Fiule şi Duhule Sfinte, împărtăşeşte-ne, Treime Sfântă, lumina cea adevărată, Tată, prin Fiul în Duhul Sfânt. Să strălucească razele luminii în credința şi în toate virtuțile noastre. Şi ochii credinței să ne fie vii şi cu aceşti ochi să vedem cu adevărat adevărul dumnezeiesc şi să-l împărtăşim lumii acesteia, spre sfințire, spre bucurie tuturor, în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, cu rugăciunile Maicii Domnului, ale Sfântului Grigorie şi ale tuturor sfinților. Amin* (Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Predică la Duminica a II-a din Postul Mare).*

- *Ne rugăm Domnului Iisus Hristos să ne dăruiască bucuria prezenței iubirii Lui milostive în inima noastră, pentru ca mâinile noastre să devină mâinile iubirii lui milostive care ajută pe semenii noştri, spre slava lui Dumnezeu şi mântuirea noastră. Amin* (†Părintele Patriarh Daniel, *Predică la Duminica a VIII-a după Rusalii*);

4. *Un text scripturistic, din evanghelia zilei sau legat de tema predicii* sau ***un fragment liturgic al slujbei sărbătorii*** *(de obicei, troparul):*

- *Şi după petrecaniia vieţii aceştiia să ne învrednicească pre noi şi pre noi pre toţ Dumnezeul cel milostiv la împărăţiia ceriului, ca să auzim fieştecarele din noi glasul acela: „Slugă bună şi credincioasă, preste puţin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întru bucuriia Domnului" (Matei XXV, 23;* Antim Ivireanul – *Cuvânt la instalarea ca mitropolit*);

- *Aşa cum Hristos era prezent – prin lumina bogăţiei, a eternităţii, a dumnezeirii – în Petru, prin botez deodată Duhul Sfânt năştea din nou mulţimile; cum ne-a născut şi pe noi, ca să fie prezent în noi Hristos. "Hristos în noi, nădejdea măririi", cu Tatăl şi în Duhul Sfânt. "Binecuvântat eşti Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce preaînţelepţi pe pescari i-ai arătat, trimiţându-le lor Duhul Sfânt, şi printr-înşii lumea ai vânat, Iubitorule de oameni, slavă Ţie!". Doamne, slavă Ţie, slavă Ţie! Amin.* (Pr. Prof. C. Galeriu – *La Pogorârea Sfântului Duh*);

5. ***Reiterarea unui cuvânt „cheie", parte a temei/ideii centrale***:

- ***Ortodoxia*** *este Biserica Mântuitorului Hristos pe pământul strămoşesc; e creatoarea culturii noastre naţionale, sinteza armonioasă şi fericită dintre suflet şi trup, dintre religie şi naţionalitate, dintre spirit şi materie.* ***Ortodoxia*** *este, după cum s-a spus cu desăvârşită dreptate, "concepţia noastră de viaţă", misiunea noastră eternă pe pământ, idealul nostru de popor creştin, care a purtat cel dintâi războiul sfânt împotriva necredinţei în Dumnezeu şi împotriva lui Antihrist întrupat în bolşevism, după ce veacuri întregi a ocrotit cultura şi civilizaţia Apusului în faţa năvălirilor barbare şi păgâne.* ***Ortodoxia*** *este Biserica martirilor, Biserica luptătoare până la moarte pentru comorile ei sfinte. Iată ce este* ***Ortodoxia****: legea Domnului, legea strămoşească, "bătrâneasca şi curata şi cinstita noastră lege". -- "Cât am iubit legea Ta, Doamne, toată ziua gândirea mea este... Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărările mele" (Ps. 118, 97 şi105). "Pune Doamne Bisericii Tale întărire, ca, neclătită de valurile eresurilor, să petreacă în veacul veacului! Amin.* (Preot Ilarion Felea, *La Duminica Ortodoxiei*);

- *Deasupra tuturor este un fapt, şi anume că Fecioara Maria, deşi mai presus de îngeri, rămâne solidară cu noi, oamenii, şi cu a noastră mântuire. Potrivit uneia din cântările Crăciunului, Naşterea Domnului a fost întâmpinată de fiecare cu câte ceva, ca o mărturie a participării la vrerea lui Dumnezeu; îngerii au trâmbiţat cântări, cerul a pogorât steaua, magii au adus daruri, păstorii au venit cu închinarea, pământul a oferit peştera, iar noi, oamenii, am dat-o pe Fecioara Maria. Omenirea devine astfel născătoarea Născătoarei de Dumnezeu, genealogiile capătă sens şi adâncime, ele mărturisind, pe de o parte, implicarea dramatică a lui Iosif în smerenia Mariei, iar pe de alta, implicarea apoteotică a neamului omenesc în actul Intrupării. Maica Domnului pluteşte singulară undeva, în spaţiul cerului creştin, dar în acelaşi timp ea este şi rămâne împreună cu noi, căci prin ea ne-am rostit opţiunea pentru mântuirea prin Iisus şi tot prin ea nădăjduim întru neputinţele noastre. Poate că de aceea Maica Domnului ne şi este atât de dragă. In vreme ce pentru Domnul Hristos avem un dublu sentiment, de iubire pentru Mântuitor, dar şi de teamă pentru Judecător, pentru ea nu avem decât unul, cel de iubire, pentru aceea care niciodată nu ne va judeca, ci pururea se roagă pentru noi. In numele nostru, Fecioara Maria s-a rostit cândva în faţa lui Dumnezeu:* ***Fie****! In numele ei, la rându-ne, vom aştepta prin rugăciune, o supremă rostire a lui Dumnezeu:* ***Fie****!* (†Bartolomeu Anania, ***Fie*** *– Panegiric la Buna-Vestire*).

Bibliografie selectivă:

Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze baptismale*, Trad. Pr. Marcel Hancheş, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2003;
Fer. Augustin, *De doctrina christiana*, Migne, P.L., XXXIV, 15-122 (*Cartea a IV-a*);
Anania, arhim. Bartolomeu, *Fie! – Cuvânt pentru Buna-Vestire,* "Ortodoxia", 3/1980, pp. 437-442;
Baumann, J. Daniel, *An introduction to contemporary preaching*, "Baker book house", Gr. Rapids, Michigan, 1988;
Belu, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012;
Brânzeu, pr. Nicolae, *Semănătorul. II. Omiletica*, Lugoj, 1944;
Chiricuţă, pr. Toma, *Anul în predici*, Edit. Anastasia, Bucureşti, 1996;
†**Coman**, Ep. Vasile, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor,* Oradea, 1985;
Craddock, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991;
†**Daniel, Patriarhul României**, *Predică la Duminica a VIII-a după Rusalii*, "Lumina de Duminică", 29 iul. 2012;
Dinu, Mihai, *Comunicarea*, Edit. Algos 2000);
Felea, pr. Ilarion, *Duhul Adevărului (Predici),* Arad, 1943;
Galeriu, Pr. Constantin, *10 predici de părintele Galeriu, la 10 ani de la mutarea sa la cer*, Ed. Lumea credinţei, Bucureşti, 2013;
Gordon, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universităţii, Bucureşti, 2001;

Guérin, Paul & **Sutcliffe** Terence, *Guide du prédicateur à l'usage des laïques et des prêtres*, Ed. du Centurion, Paris, 1994;
Manolescu, Mircea I., *Arta Avocatului*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998;
Mihoc, pr. Vasile, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Teofania, Sibiu, 2008;
Pacout, Nathalie, *Arta de a vorbi în public*, Edit. Alma Tip, Bucureşti, 1998;
Petrescu, pr. Nicolae, *Omiletica*. Manual pentru Seminariile Teologice, Bucureşti, 1978;
Rambaud, R.P. *Traité moderne de prédication*, Lyon - Paris, 1941;
Stanton Niki, *Comunicarea*, Edit. S. C. „Ştiinţă & Tehnică", Bucureşti, 1995;
Stoian, pr. Cristian Petru, *Metodologia redactării şi prezentării predicii*, Teză doctorat, susținută în 2011, sub coord. Pr. prof. V. Gordon (ms. comput. BFT);